

Петро Немировський

МАРІЯ ПУСТЕЛЬНА

або

ІСТОРІЯ ОДНОГО ЛЕВА

Переклад: Ірина Гаркуша

Глава 1

Гурій любив левів. Дитиною він не грався з іншими м'якими іграшками — ні з ведмедиками, ні із зайченятами. Не просив батьків купити йому якусь живу тваринку — ні собаку, ні хом'яка. Лише лева.

Його дитяча кімната нагадувала лев'ячий розплідник. Плюшеві, пластмасові леви різноманітних розмірів валялися на столі і під ліжком. А на подушці лежав найулюбленіший — великий, світлогоріховий, із м'яким тулубом, темно-жовтою гривою і червоним носом. Лев цей мав видатне ім'я — Лев. Вірний і розумний, він дивився на Гурія чорними відданими очима, наповнюючи серце дитини почуттям впевненості у собі. Тому Гурій не боявся залишатися у кімнаті на самоті, навіть коли мама відкладала книгу, вимикала світло і уходила, нещільно прикривши за собою двері.

Через щілину у дитячу пробивалася з коридору смужка світла, у вікні сяяв місяць. Тому в кімнаті розгледіти можна було багато чого: годинник на стіні, письмовий стіл із фарбами та папером на ньому і самого Гурія, який гладив по жорсткій гриві вірного Лева.

По національності Гурій був греком. Греком, що народився і виріс в Одесі. Його дід Йонос був священником, настоятелем тутешньої грецької парафії.

Як відомо, греки на території Одещини мешкали ще з часів Візантії, навіть раніше. Але особливо активно вони почали заселяти це місто у ХІХ столітті, коли Одеса отримала статус «порто-франко» і перетворилася на зону безмитної торгівлі. Жорсткі утиски з боку Туреччини також змушували греків переселятися до царської Росії.

За сталінських часів було зруйновано багато і зачинено всі грецькі церкви в Одесі. Сталін греків не любив, заніс їх у «чорні списки неблагонадійних інородців», переслідував, вислав, знищував у тюрмах. Коли після війни влада зробила деяке послаблення для російської православної церкви, грецька, як і раніше, залишалася в немилості, тривалий період знаходячись у становищі катакомбної.

Дід Гурія, істинний сповідник віри, все життя ніс свій тяжкий хрест. Ще до війни він як священник був арештований, засуджений та висланий. Вжив. Повернувшись із заслання, працював сторожем на складі, щоб уникнути нового арешту і в'язниці за «дармоїдство». Але не здався: організував церковну парафію і проводив таємні служіння у катакомбах за містом і вдома. Він похований на Таїровському цвинтарі в Одесі. Під чорним гранітним пам'ятником у вигляді церковки, увінчаної хрестом. Гурій народився через сім років після смерті діда.

Це ім'я, достатньо рідкісне, дитині дали на честь святого мученика Гурія: за доби становлення християнства через сповідання нової віри його піддали тортурам і відтяли голову в одному з міст Римської імперії — у Едессі. Дід Йонос особливо почитав цього

святого і на смертному одрі попросив доньку, якщо в неї народиться хлопчик, назвати його Гурієм. Що вона і зробила.

***

Звідки ж взялася у дитини така любов до левів? Скоріш за все, з патерика «Луг духовний» — однієї зі стародавніх книжкових пам'яток християнства. В ньому зібрані короткі історії — життя аскетів, котрими славилась неосяжна територія християнського сходу Римської імперії, особливо пустелі Єгипту і Палестини.

Цю книжку, де на обкладинці був вид з печери на безкрайню квітучу пустелю, йому читала мама. Мабуть, читала не все поспіль, а вибирала окремі історії, тому що в кожній історії розповідалося не лише про суворих подвижників, але й про звірів — про мулів, собак, верблюдів. Але понад усе — про левів.

Леви пустелі — найпростіші, але поряд із тим найзагадковіші створіння. Їх боялися мандрівники і селяни. Але їх не боялися аскети. Втім, що стосується відносин аскетів з левами, то йшлося зовсім не про страх, а про щось більш значуще. Скажімо, про користь, про обов'язок, про вірність. Про любов. Леви слугували пустельникам звичайними в'ючними тваринами, такими ж, як мули або віслюки: вони тягали діжки з водою або коши з овочами. Вірні охоронці, леви оберігали ченців від розбійників і охороняли городи. Вони здійснювали і свої подвиги аскетизму — не їли м'яса, харчуючись лише овочами. Леви плакали, як діти, коли їм в лапи потрапляли колючки або коли в них хворіли очі. Жалісно скавучали і приповзали до ченців, щоб ті їх полікували.

Траплялося, звичайно, що леви «зривалися» — грішили, виявляючи свою звірячу сутність — все ж таки хижаки: жерли віслюків, яких, за ідеєю, мали б охороняти; не задовольняючись бобами, приходили до аскетів із закривавленими мордами, тому що загризли перед цим птаха або верблюда. І аскети у гніві били винуватих левів мотузками і проганяли їх геть від себе. Поводилися з ними, наче не з небезпечними хижаками, а немов із дворовими собаками. Гурій іноді також шмагав мотузочкою свого м'якого Лева за те, що «згрішив».

Гурій плакав, слухаючи про те, як лев проймався до подвижника такою лякаючою душою страшною любов'ю, що не міг пережити смерть подвижника. І коли аскета хоронили у пустелі, десь біля лаври або печер, відданий лев знаходив його могилу і лягав поруч, аби також померти.

Такі вони — леви.

Чи може з таким левом порівнятись хом'ячок або канарка? Ні, звичайно ж, ні.

Лев сумирно лежав біля подушки, очікуючи, коли Гурій повернеться з садочку, а потім, пізніше — зі школи. За багато років він втратив звірячі риси, набивка вилізла назовні, у гриві зяяли пролисини, особливо після того, як мама кілька разів його попраля.

Але він, як і раніше, все розумів. З Левом можна було поділитись найпотаємнішим: поскаржитись на вчительку в школі за двійку, на сусідку бабу Феню та її віник, на батьків, які знову посварилися і не розмовляють одне з одним...

Коли Лев вже пішов з їхнього дому навіки і опинився в одному зі сміттєвих баків через абсолютну трухлявість (плюшеві леви довго не живуть), Гурій цілком випадково натрапив в одній книзі на походження свого імені: Гур давньоєврейською означає левеня, молодий лев.

Дізнавшись про це, Гурій ледь не загарчав. Його серця торкнувся невідомий досі холодок: в цьому збігові імен розпізнавався знак, що все відбувається волею Божою і якимось таємним чином все вже визначено.

Глава 2

Його мама, хоча й була донькою такого мужнього батька, все ж таки до церкви ставилася стримано. Добре знала з батьківського досвіду, які страждання може спричинити церковне життя. Не бажала такої ж долі синові. Вона, звичайно, шанувала великі церковні свята і навіть намагалася вчити Гурія грецькій мові. Але бачила, як неохоче він погоджується на її пропозиції долучити його до родинних цінностей і як взагалі намагається уникати зайвих навантажень, і тому припинила наполягати. Тим більше, що з чоловіком в неї тоді були часті розлади, в тому числі, й через її слабкі спроби зробити сина «православним греком».

Але головною причиною було те, що з самого його дитинства всім було очевидно: у Гурія інший шлях у житті.

Він був художником — за покликом і за освітою. Закінчив художній інститут, твердо вирішивши присвятити себе живопису. Повільно піднімався по сходинках нехай не слави, але майстерності.

Знімав невеличку студію. Студія виходила вікнами на море. Звідти Гурій спостерігав захід сонця. Наприкінці літа захід сонця в Одесі вражає насиченою синню, що розливається всюди. А взимку небо і море тонуть у якомусь сумнівному свинцевому світлі...

Коли він писав нову картину, ставав відлюдником. Його смагляві щоки швидко заростали густою щетиною, пасма чорного волосся у безладі падали на плечі. Кожний порух його довгих, жилавих рук, кожний жест були внутрішньо вільними, але й гранично чіткими і точними. Увесь вимазаний фарбами, з пересохлою від ацетонової рідини для змивання шкірою на долонях, зовнішньо — майже бомж, він відчував в собі таку внутрішню енергію, яка доступна лише художнику під час роботи!

В нього була натурниця — Ірен. Вона нещодавно закінчила інститут, отримала диплом соціолога і працювала у центрі з вивчення маркетингу. Її дійсно звали Ірен, а не Ірина. Вона запевняла, що окрім українців, у її роду були італійці і французи. Ну й, звичайно, євреї. Словом, по національності Ірен була одеситкою.

Ірен була сповнена надзвичайної пластичності, не гімнастичної або танцювальної, яка досягається наполегливими тренуваннями, а пластичності аристократичної, вродженої, яка дісталася їй у спадок — не виключено, що від італійських синьйорин. Вона була позбавлена метушливості; коли нервувала або сердилася, прикладала свої рівні довгі пальці і глибоко дихала, так, що здіймалися її невеликі, але дуже красиві груди. Особливої привабливості додавали їй обличчю широко розкриті карі очі і великі, ніжні, трохи рожевуваті повіки, котрі вона вміла так томливо опускати.

Вона мала, як то кажуть, шарм і манери. Щоправда, в її натурі проглядала практична хватка, котра ще не встигла розвинутихся і вирости у холодний прагматизм. Ірен не були притаманні «бурхливі пристрасті», які її так приваблювали у Гурію. Її самолюбству лестило, що ім'я її коханця стає відомим, що його картини виставляють у галереях, кілька його робіт продано закордон.

Кращої натурниці годі було й шукати. Застигнувши, вона терпляче лежала, гола, на підлозі, застеленій одним брезентом, або, закинувши руки за спину, до оніміння м'язів стояла біля порожньої стіни.

Вона приносила у студію їжу для свого «відлюдника Ель Греко», як вона його називала. Жаліла його, коли, сидячи біля її ніг і поклавши голову їй на коліна, Гурій страдницьки дивився на невдалий малюнок, котрий він спересердя заляпав фарбою.

В його картинах, у найкращих з них, було видно безперечну обдарованість. Обдарованість багатообіцяючу, але таку, що ще не розкрилася. У Гурія був складний характер: у його душі уживалися крайнощі. Незважаючи на своє прагнення до високого, він міг бути дуже черствим; відчуженість від життєвої буденщини поєднувалася в ньому з непомірним марнославством; він добре володів технікою малювання, яке вимагало кропіткої праці, але його з'їдали гордощі. Словом, це був один з тих талантів, котрі здатні розвернутися у всій своїй повноті, але частіше з різних причин дарма витрачають те, що мають.

В його дар вірила мама, віддаючи синові всі заощаджені гроші зі своєї скромної зарплатні бібліотекара. Батько з родини пішов. Душевної близькості між сином та батьком ніколи не було. Людина,

далека від мистецтва, батько Гурія не розумів, заради чого його син так поневіряється, коли є стільки можливостей для бізнесу. Батько мав фірму з продажу будматеріалів і виконання ремонтних робіт. Як би там не було, він часто-густо звертався до Гурія, щоби той допоміг йому в бізнесі і, коли син погоджувався, щедро йому платив. Батько потай сподівався, що рано чи пізно син «порозумнішає» і стане його бізнес-партнером.

Приятелі по художньому «цеху» потроху прощалися з мистецтвом, уходили в комерцію, а упертий Гурій все чаклував над полотном у своїй студії, на оренду якої ледь вистачало грошей. Галеристи за картини платили копійки.

І ось, немов із зимового моря, в його студію почали накочувати хвилі меланхолії і сумнівів. Частіше, ніж раніше, Гурій обурювався тим, що імена нездарів з пензликом, але при грошах і зв'язках, у всіх на слуху. Часом він навіть втрачав віру у своє покликання.

Потім від нього пішла Ірен, пішла до успішного галериста, який неодноразово обманював Гурія з контрактами при купівлі його картин. Е-ех...

З її уходом в Гурієві щось остаточно надламалося. Його студію почали навідувати біси. Біси на цілий день затягували вікна шторами, перекидали банки з рідиною для змивання і ламали немиті пензлі. Біси тягнули Гурія в ресторани, більярдні і стрипклуби. Почали приносити горілку.

Одного разу біси привели Нікіту. Нікіта колись вчився разом із Гурієм у художньому інституті, на факультеті прикладного мистецтва, але кинув на третьому курсі і до пуття ніким не став. В нього був дивний голос — колись дзвінкий, але з роками сильно прокурений.

Тепер Нікіта в основному хрипів, але крізь хрипливатість подекуди пробивалося тоненьке козяче мекання. Голова Нікіти завжди була гладенько, до блиску, поголена, нагадуючи кістяний більярдний шар.

Нікіта приніс — «для натюрморту» — героїн і шприц.

І став Гурій бандитом.

Глава 3

Він просиджував ночі у кабаках, гудів з братвою на дачах, на кораблях. Гроші витрачав навіжено, з такою ж легкістю, з якою і здобував їх. Жодної згадки не залишилося від колишнього Гурія. У ресторани він вдягався з шиком, а коли «зависав» на наркотиках, ставав схожим не безхатка, ще й до того його отруєне опіумом тіло розливало навкруги різкий неприємний запах.

У бандитському світі в нього було прізвисько Грек. Вони грабували магазини, накладаючи данину на бізнесменів. Знаменитий «Привіз» контролювала тоді грузинська мафія, але базар «Південний» відбила банда, до якої належав Гурій. З часом, однак, він переключився виключно на мистецтво.

Мабуть, ніколи раніше в Одесі не було такого лиха для художників і галеристів. Всю ненависть за свою зраду професії і свою слабодухість перед випробуваннями Гурій звалив на бувших товаришів по цеху — художників, а також на галеристів, арт-дилерів, навіть на власників багатних майстерень, — власне, на всіх тих, хто якимось чином був пов'язаний із живописом. Він знав, де, в якій галереї продаються гарні картини, в якого художника купують роботи, в якій майстерні виготовляють якісні дорогі рами.

Іноді він грабував якусь галерею навіть не заради користі, а через помсту, аби задовільнити свою ненависть. А іноді міг організувати побиття якогось успішного талановитого художника. Потім, напийтий, сидячи у ресторані або стрипклубі, або на чийсь квартирі зі шприцом у руці, він вищирявся у посмішці, задоволений, що все пройшло вдало.

Скочувався Гурій по найкрутішій похилій прямій, крутіше не буває. Були і арешти, і нечувані гроші, витрачені на адвокатів, і не менш нечувані хабарі слідчим, і передози від макових голівок. Були і скандали з матір'ю, і «швидкі допомоги», і лікарні.

Ховав друзів. Того застрелили, того п'яним збила машина. На Таїровському цвинтарі, на могилах, пили, поминаючи загиблих, покладали квіти: «Спи, брате-Князю, земля тобі пухом... Спи, брате-Чиже...»

Траплялося, щоправда, вкрай зрідка, що Гурій задумувався: а, може, і йому було би краще з ними там, у землі?..

До речі, неподалік від цих могил, на грецькій ділянці, височів чорний гранітний камінь у формі церковки під хрестом. Дід...дід... Сповідник віри Христової. Таємні служіння в катакомбах, наче за часів гонінь на перших християн.

У дитинстві Гурій любив уявляти, як десь за містом у каменярню спускається купка людей. Там, під землею, у тьмяному світлі ліхтариків та свічок, бородань дідусь Йонос вбирається у шати. Потім ставить на підставку ікони, освячує кадило...

А потім дід — у чорній робі зека і шапці-вушанці. Валить ліс на Воркуті. І у засланні в Іжевську. І знову в Одесі, з хворими нирками і слабким серцем, після туберкульозу. І знову — катакомби і служіння Христу. Дід дожив до тих днів, коли в Одесі нарешті відкрилося

Грецьке подвір'я при Свято-Троїцькій церкві. Встиг там послужити. Там його і відспівували...

От би зараз струсити Гурію все, як дурний сон, і піти туди, до чорного гранітного каменю під хрестом. Постояти там на колінах, поплакати.

Та не ходив туди Гурій. Не міг. А стояв біля щойно насипаних горбочків землі на могилах братків. І лише поглядав скоса іноді у той бік, де була могила дідуся Йоноса.

Глава 4

Якось одного разу Гурій з приятелями-бандюганамі і веселими подружками відправився до Єгипту, на берег Червоного моря, на відомий курорт Шарм-ель-Шейх. Засмагав там із компанією на пляжі, літав над морем на дельтаплані, кутив гашиш через кальян.

А на третій день невідома сила потягнула Гурія, покликала. Залишивши готель, наодинці пішов він туди, де у надвечірньому чорнильному повітрі ще було добре видно обриси гір пустелі.

Дивовижні гори — з мінливим кольором схилів, від червоно-рудого до димчасто-сірого. Вдень, у пекучому мареві над затверділим піском, ці гори здаються міражем, що насувається невпинно на тебе; а ввечері, у сутінках, що швидко згущуються, вони наче осідають, оточуючи берег неприступним громадям. І моторошно від їхньої німоти і тисячолітньої байдужості до людини...

Що там шукав Гурій? Що прагнув знайти в тій холодній мовчазній пустелі? Повзав Гурій по горах, забираючись на круті схили. Товстий шар тисячолітнього багна тріскався, ламався під його

сандалями. Гостре каміння дряпало йому долоні. Він падав, скочувався донизу, в якісь глибокі ями, провалля між гір, верхівки яких торкалися неба, засіяного яскравими зорями.

Притулившись спиною до ще теплої скелі, закуривши цигарку, весь у піску, вимазаний грязюкою, дивився Гурій на ці гори у слабкому дрижачому темно-ліловому світлі і відчував серцем цю картину нічної пустелі — найкращу у Всесвіті, ту, що досі ніким не була і ніколи не буде написана, тому що Бог цю картину створив лише для споглядання. І від нечуваного щастя і радощів, що переповнювали його серце, від усвідомлення того, що на землі є така Божа Краса, Гурій несподівано почав плакати...

— Р-р-р! — пролунало раптом гарчання поруч.

Наче гострі гвіздки вдарили його ззаду. Гурій відсахнувся, відскочив вбік. Через мить якась темна сила кинулась на нього.

Важкий удар збив Гурія з ніг і повалив його на землю. Хтось почав рвати його спину, обдаючи гарячим диханням чоло. Хтось бив його по голові. Несамовито закричавши, Гурій поплазував уперед, щоби видертись з потужних лап. Виліз на колінах, але знову був збитий ударом у спину. І знову його дряпали кігті, і рвали йому шкіру, і били по голові, наче намагаючись здерти волосся. Він відчув, як ікла встромились у його ліве плече, і гострий біль від розірваного сухожилля обпік його до самих п'ят.

Він знову виповз, відчуваючи на всьому тілі теплу липку кашу — кров, змішану з брудом. Відштовхуючись ліктями, намагаючись втекти, видряпувався наверх по камінню, скочувався, і знову ікла упивалися в нього. Він кричав, задихався, в очах було каламутно від крові і піску. Але гаряче дихання не відступало.

І тоді Гурій зрозумів, що він не втече від цього молодого лева, що єдине спасіння — битись. Вже не тямлячись, пішов уперед, гамселячи відчайдушно кулаччям цю рикаючу масу куди прийдеться: у гриву, у груди, у морду. Потім знову спробував бігти...

Світало, перші промені сонця стрімко розганяли темряву. Гурій заповз в якусь щілину під скелею. Почав вигрібати з-під себе пісок, споруджуючи своєрідний бруствер. З ями він бачив лише лев'ячі лапи і зрідка гриву, коли лев тикався головою у бруствер. А Гурій все вигрібав з-під себе пісок, не припиняючи кричати захрипим, зірваним голосом.

Незабаром сонце вже нещадно палило пустелю. На пляжах під картатими тентами лежали відпочиваючі, понад морем літали дельтаплани. Диміли кальяни, з пляшок лилися холодне пиво і пепсі. А далеко, у тисячолітніх горах, під однією зі скель лежав Гурій у місиві з крові та грязюки. Не припиняв хрипіти і стогнати від болю та жаху, але вибратись з укриття не наважувався.

Глава 5

У лікарні — спочатку в Єгипті, потім в Одесі, йому зробили операції. Зашили розірвані сухожилля і рани. З часом все зрослося, загоїлось. Лише іноді, на зміну погоди, побольовало ліве плече під товстим довгим шрамом. Словом, тіло повернулося до нормального стану. А ось душа...

З душею відбувалося щось недобре. Чомусь не радів Гурій своєму спасінню у пустелі. Адже міг і роздерти його той лев. Міг

померти Гурій і від втрати крові, і від спраги — бо пролежав він під скелею цілу добу.

Гурія почала гризти гризота. Незрозуміла, невимовна — вона вразила все його єство. Чарівливий, божественний краєвид нічної пустелі раз-у-раз виникав у нього перед очима. А ще він часто просинався посеред ночі, розбуджений дивним звуком, схожим на розлючене гарчання лева...

Він пішов з банди. Зробився абсолютно байдужим до всього — до заробітків, до ресторанів, до наркотиків. Гроші, які в нього були, розтанули дуже швидко — за дорогу квартиру, яку він знімав, платити було вже нічим. Із дивовижною байдужістю, що супроводжувала тепер все його життя, Гурій відмовився від квартири і переїхав до матері.

Зранку снідав тим, що приготувала мама, і подавався безцільно вештатися містом. Ані море, ані неповторна одеська осінь, своєю чарівністю, кажуть, зрівняна лише з осінню в Парижі, ані розмови з розгубленою мамою, ані гроші батька — нічого не знаходило відгуку в його душі.

Якось він зустрів Ірен. Посиділи з нею біля фонтану. Ірен стала хазяйкою рекламної агенції, при грошах, багато подорожує. У свої тридцять п'ять років, попри народження дитини і розлучення, не втратила свіжості. Ірен не розпитувала, чим займається Гурій, бо бачила, як неохоче він розповідає про себе. Вона, напевне, щось чула про його минулі «геройства».

Ірен була у чудовій формі. Ну, може, її обличчя трохи покруглішало, зник той чарівний овал. І руки трохи погладшали. Але такою ж прекрасною була її тонка шия, і такими ж рожевими і ніжними були її великі повіки.

Гурію на мить здалося, що минуле можна легко повернути. І промайнуло перед ним заґрунтоване полотно на станку, і пишне волосся, що спадає на оголену спину Ірен, і студія з вікнами на море...

Він узяв руку Ірен і почав злегенька стискати. Намагався відчутти її живе тепло, шкіру, колір. Але рука Ірен була красивою і холодною, наче з мармуру. Зараз перед ним сиділа холодна, розважлива, абсолютно чужа жінка...

Він висох до того, що одяг бовтався на ньому, у ременях з'являлися все нові дірочки. Здавалося, що ця гризота і відчай рано чи пізно зжеруть його, згризуть зсередини. І одного разу він просто не встане з ліжка — чи то від фізичної немічі, чи то від смертельної апатії. Або вкоротить собі віку.

Якось під час своїх безцільних блукань містом він зустрів Фімку Ройзмана, з яким вони разом закінчували інститут і тоді товаришували. Ройзман в минулому добре володів технікою художнього письма, але його художня думка була досить сухою і раціональною. Хоча треба віддати йому належне — він вчасно зрозумів, що живопис то не його шлях, і, закінчивши інститут, з «чистого мистецтва» пішов. А потім поїхав у Штати, і як там склалася його доля, Гурій не знав.

Нині він — бос реставраційної компанії у Нью-Йорку. До Одеси приїхав у гості, так би мовити, віддати данину ностальгії, і заодно розвідати можливі варіанти для бізнесу.

Зайшли до кав'ярні. Розбалакались, позгадували студентські роки.

— Слухай-но, зроби мені робочу візу до Америки. Візьми мене в свою фірму, я буду гарним робітником, — несподівано попросив Гурій. І подумав: «Поїхати кудись подалі. Це єдиний для мене вихід».

Глава 6

Пройшло кілька років відтоді, як Гурій почав працювати у нью-йоркській фірмі «Jeffry Roysman`s Restoration». Рахувався він реставратором, але це було надто гучною назвою для того, чим Гурій в дійсності займався: насправді, фірма виконувала звичайні ремонтні роботи.

Іноді траплялися особняки більш-менш цікаві, де потрібно було поновити внутрішній декор. Але частіше у сучасних будівлях доводилося працювати у якості звичайного маляра, зі шпателем і пульверизатором. Але Гурій не нарікав.

Хай там як, він мав деякий досвід виконання ремонтних робіт, колись допомагав батькові. Він також мав гарний художній смак, і, загалом, не був ледарем. У порівнянні з минулим, гонору в нього помітно поменшало, тому в його особі фірма здобула цінного працівника. А натомість Гурію допомогли з робочою візою.

Він винаймав невелику квартиру, купив машину. Його не мучила ностальгія, він і в Одесі останнім часом почувався чужинцем, прибульцем, який потрапив у світ нормальних людей.

Часто дзвонив матері, однак в гості до Одеси не збирався. Мати теж не наполягала, побоюючись, що у рідних краях син зустріне з кимось з бувших друзів і візьметься, не дай Боже, за старе.

Можна сказати, Гурій наче вибрався на рятівний для нього берег і заспокоївся.

Єдине, що нагадувало про його невідале художнє минуле — це його вперте намагання уникати всього, що пов'язане з живописом. У

«столиці світу» він жодного разу не відвідав Метрополітен-музей, який на порядок багатший за одеські, тут і порівнювати нема чого. Не бував Гурій ані в цьому ньюйоркському музеї, ані в інших, менш відомих, але також із чудовими арт-колекціями. Жодного разу не увійшов він до зал аукціонів «Сотбіс» і «Крістіс», де напередодні торгів виставляють на загал картини і всілякий антикваріат. Не бачив жодної художньої виставки. Якщо траплялося проходити повз якусь артгалерею, він пришвидшував кроки і не дивився на звабливі вітрини.

Уникав цього всього Гурій, уникав, наче яскравого сонячного світла.

***

Якось їхня фірма підписала контракт на виконання ремонтних робіт в одній коптській церкві. Вірніше, не у самому храмі, а в деяких підсобних приміщеннях. Там потрібно було полагодити сходи і підлогу, замінити віконні рами і «підлатати» стіни. Ремонт у тій триповерховій будівлі не робився, мабуть, років п'ятдесят.

Гурій невиразно пам'ятав дещо про Коптську церкву. Одна з найстаріших православних церков, вона виникла на світанку християнства у Давньому Єгипті, що входив тоді у східну частину Римської імперії. Коптська церква вціліла після захоплення Близького Сходу арабами і встановлення там ісламу. В цих краях, у єгипетських та палестинських пустелях, жили великі подвижники і аскети, там із неповторною силою розквітло чернецтво, про що повідано в тій самій книжці «Луг духовний», уривки з якої колись читала йому мама. Там жили леви.

Одного разу, під час ланчу, відмовившись від запрошення напарника піти з ним до буфету, Гурій вирішив детально оглянути і храм, і всі інші приміщення, де ремонт зараз не робили.

Заирнув до церкви, що інтер'єром нагадувала православні, хіба що без іконостасу і підсвічників. У трапезній на столах лежали упаковки коржиків і стояли кілька пляшок пепсі. Залу на другому поверсі, судячи зі всього, використовували для дитячої школи. Гурій вже зібрався піти у буфет, але раптом побачив сходи, що вели з коридору до напівпідвалу. Двері до нього були прочинені, за ними горіло світло.

Гурій чомусь довго стояв роздумуючи, не наважуючись зробити ані кроку. В нього з'явилось дивне передчуття, що там, за дверима, на нього чекає чи то спасіння, чи то загибель. Наче там причаївся вбивця з ножем. Гурій мимохіть приклав долоню до щраму на лівому плечі, до цієї пам'ятки, що залишив йому лев після тої незабутньої зустрічі у пустелі. Але, здолавши страх і підкоряючись внутрішньому поклику, все ж таки спустився у підвал.

Він відразу не зрозумів, де знаходиться: невелика кімната з тераріумами слугувала чи то келією, чи то іконописною. В ній було кілька ікон і мольбертів з палітрами, у кутку ящірки метушилися за склом. Над ними схилилася смаглява жінка років тридцяти п'яти, у сірій сукні, простоволоса. Стояла навколішки і годувала з руки ящірок, розмовляючи з ними якоюсь дивною мовою, що звучала для Гурія як «аб-бр-бр...».

Побачивши Гурія, вона знітилась. Піднялася і, схаменувшись, перевірила, чи застібнуті на грудях всі гудзики. Пригладила темно-русяве волосся і лише потім посміхнулася. Не знаючи, якою мовою

привітатися і здогадавшись, напевне, що Гурій — не її одноплемінник, не єгиптянин, сказала англійською традиційне:

— Ні. How are you doing?

Сильний акцент відчувався навіть у цій короткій фразі.

— I am okay, thank you, — відповів він, залишаючись на місці.

Чекав, що вона попросить його піти — все таки східні звичаї, хтозна як воно в них там, — що можна, а чого ні. Тим паче, така делікатна ситуація: незнайомий чоловік наодинці з жінкою, та ще й не аби де — у підземці або у «Макдоналдс», а у церкві. Та й, скоріш за все, вона не звичайна прибиральниця, а черниця. Тож, напевно, зараз вона ввічливо попросить його піти. Потім стане на коліна і почне побожно хреститися, щоби вигнати з пам'яті небезпечне видіння: високого бороданя у робочому комбінезоні.

— Хочете увійти? — несподівано спитала вона.

— Так, — він зробив крок уперед.

— Мене звать Маріам, — сказала вона. Руку для потискання, одначе, не простягнула.

— А мене Гурій.

— Гурій? О, у вас рідкісне ім'я святого мученика Гурія? Мабуть, це дуже важко — жити з таким ім'ям, постійно пам'ятаючи про високий обов'язок. Проходьте, не соромтесь. Сідайте, — вказала йому на стілець.

Вона також сіла на стілець навпроти Гурія. До неї на коліна тої ж миті заплигнула кицька і вмостилася зручніше; жінка стала гладити її по спині.

— Гур, гур... — жінка нахмурилася, наче намагалась пригадати

щось, навіть клацнула своїми довгими пальцями з непофарбованими нігтями. — Лев! Давньоєврейською Гур — це лев, так?

— Так, лев. Молодий лев, — відповів він, дивуючись знанням жінки, яка так швидко пригадала і мученика Гурія, і навіть переклад імені з давньоєврейської.

— Я чула, що ви робите ремонт у нашій будівлі. Авва Серапіон дуже задоволений вашою роботою.

Судячи зі всього, її англійська була обмежена, оскільки в розмові вона обходилася найпростішими словами. Але це полегшувало їм спілкування, бо Гурію не потрібно було напружуватись, щоб зрозуміти її, як це відбувалося при розмові з американцями.

З віконця до кімнати пробивалося блакитнувато-сіре світло. Хоча день був хмарний, а у кімнаті горіла лише одна настільна лампа, Гурій все ж таки зміг добре розгледіти обличчя Маріам.

В неї було одне з тих рідкісних облич, котрі при слабкій міміці відрізняються постійною мінливістю і багатством виразів. Густе темне волосся розчесане на прямий проділ. Вії — короткі, розріз очей — красивий, але посаджені вони трохи глибоко. Ніс — тонкий, анфас здається рівним, але в профіль — з невеличкою горбинкою. І ось ці легкі неладності рис і робили її обличчя дивовижним. При найменшому повороті або нахилі голови вираз її обличчя одразу змінювався. Воно здавалося то абсолютно спокійним, умиротвореним, то раптом — строгим, ледь не суворим, то боязким, сором'язливим.

На зріст Маріам була трохи вище за середній. Про фігуру важко було судити, тому що на жінці була довга, вільного крою сукня, поділ якої торкався її босих ніг.

Дізнавшись, що він православний, з Одеси, Маріам зраділа. В Україні, вона, щоправда, ніколи не бувала, але колись під час своєї прощі до Єрусалиму познайомила з православною черницею з Києва, котра навчила її кільком фразам: «Слава Бох» і «Я тебе люплю».

— Я правильно вимовила? — спитала вона.

— Так, ви вимовили пречудово, — він схвально підняв вгору великий палець. — Ви черниця?

— Ні, я послушниця. Живу у монастирі в Єгипті, виконую там різні доручення, але чернецтво не прийняла — поки що не гідна, — посміхнувшись, Маріам скинула кицьку на підлогу і піднялася, даючи Гурію зрозуміти, що на цьому їхню зустріч закінчено.

— Ви пишете ікони? — встаючи, він кивнув у бік мольбертів і трьох столиків, що стояли в ряд біля стіни і явно призначені були для іконопису.

— Так.

***

Він почав частенько її навідувати. Під час ланчу, а іноді й після роботи, ледь встигнувши помити руки і обличчя. Багато і довго вони з Маріам не розмовляли, вона часто була чимось зайнята і ще, мабуть, намагалася не вести порожні розмови. Гурій мало розповідав про себе, натомість багато розпитував Маріам про її життя.

І дізнався про наступне: Маріам — єгиптянка, родом з Александрії, виросла у побожній коптській родині, вчилася в інституті на історика. Після закінчення інституту вийшла заможного чоловіка і ніде не працювала, а займалася «самовдосконаленням». Але

через свою, як вона висловилася, навіжену і бунтівничу натуру покинула чоловіка і довгі роки жила very bad. Розповідаючи про своє минуле, Маріам завжди використовувала цей вислів — very bad, і при цьому так скрушно хитала головою, що Гурій насилу стримував посмішку. Вже хто-хто, а він точно знав, що означає «very bad». Важко було собі уявити, що ж у своєму житті могла накоїти ця тиха, сором'язлива жінка, щоб так засмучуватись.

Потім вона серйозно захопилася релігією. Після подорожі з групою прочан до Єрусалиму по святих місцях вирішила «підняти планку ще вище» і пішла в монастир. Живе у жіночому коптському монастирі, на околиці Каїра. А до Нью-Йорка приїхала нещодавно: у авви Серапіона, настоятеля цього храму, минулого місяця померла дружина; окрім цього, у будівлі роблять ремонт і відкрили недільну школу для дітей, а вчителів не вистачає. Відповідно, знадобилась їй допомога.

Цього року на Великий Піст вона збиралася усамітнитись у пустелі, щоб здійснити там подвиг мовчання.

— На жаль, обставини стали на заваді: цього разу Великий Піст доведеться провести у Нью-Йорку. Проте наступної весни, сподіваюсь, все вийде. — Вона раптом звернула свій погляд на ікону, що висіла на стіні. Підвела до неї Гурія.

На іконі було зображено жінку невизначеного віку у темному плащі, з піднятими для благословення руками.

— Це Марія Єгипетська — велика грішниця, яка стала великою святою. Як би я хотіла бути схожою на неї... Знаєте її історію?

***

«Преподобна Марія Єгипетська жила у VI столітті. Родом була з Єгипту. Коли їй виповнилося дванадцять років, вона самовільно покинула батьківський дім, пішла до Александрії, що була тоді столицею Єгипту. І багато років вела там розпусне життя, до того ж, не заради грошей, а заради задоволення своєї хтивості і через любов до такого розбещеного життя.

Одного разу, коли їй було двадцять дев'ять років, вона доєдналася до групи прочан, які йшли з Єгипту в Єрусалим на свято Воздвиження Хреста. На кораблі вона теж блудодіяла і продовжувала блудодіяти, потрапивши до Єрусалиму. Коли ж вона разом з усіма намагалася увійти до церкви, якась сила не дозволила їй це зробити і відкинула її назад. Вона спробувала знову, але незрима рука продовжувала відкидати її від храму під загальний сміх і докори оточуючих.

Збентежено стояла Марія на площі, серед натовпу благочестивого люду, доти, поки її очі не відкрилися і вона не побачила всю мерзотність свого життя. Марія залилася сльозами каяття, і тоді вхід до храму їй було дозволено.

Після цього вона зажадала глибокого, істинного каяття. І почула голос, який звелів їй іти до пустелі, за Йордан, і там шукати спасіння. Наступного дня, взявши із собою лише три хлібини, Марія перейшла річку і зникла у пустелі...

Швидко всі хліби були з'їдені, її одяг зотлів і розлізся. Страшні випробування вона терпіла перші сімнадцять років. Ходила гола, під палючим сонцем і льодяним вітром, їла коріння і зілля, терпіла всілякі тілесні і душевні муки. У пустелі вона прожила сорок сім років.

Майже перед самою кончиною Марії її побачив старець Зосима, пресвітер, який жив в одному палестинському монастирі. Під час Великого Посту старець Зосима пішов з обителі до пустелі, де ченці в усамітненні проводили весь Піст.

Старець зустрів преподобну Марію, яка спочатку хотіла збігти від нього, але він її упросив, і вона залишилася для бесіди. Він дав їй, голій, плащ. Вона розповіла йому все своє життя. Зосима був вражений, коли Марія, не знаючи його до тих пір, назвала його ім'я. Та й інші дивовижні явища вразили старця: під час молитви Марія на лікоть піднялася над землею, перейшла Йордан «наче по суху», передбачила Зосимі його хворобу у наступному році.

Він бачив її ще двічі: через рік, теж на Великий Піст, коли на її прохання приніс до пустелі Святі Дари, і Марія причастилася; і востаннє — вже мертвою: вона лежала на місці їхньої першої зустрічі, передбачивши роком раніше свою смерть.

Зосима оросив її ноги сльозами, проспівав над нею псалми, однак сумнівався, де поховати праведницю. Раптом побачив напис на піску, де Марія просила поховати її тут, у пустелі.

Зосима намагався викопати могилу, але не зміг: він був застарий, а земля була дуже тверда і кам'яниста. Зненацька звідкись з пустелі з'явився лев. Лев вирив лапами яму. І тоді старець віддав тіло Марії землі».

.....

Цей переказ життя Марії Єгипетської Гурій перечитав декілька разів. В історії великої святої засвітився для нього вогник надії.

Він продовжував приходити до Маріам. З червоними від крейди та пилу очами, із плямами побілу на чолі і у бороді. Жили на його руках були набряклі від постійного напруження, плечі під сорочкою — стомлено опущені. Реконструкція будівель — не гра у більярд або карти.

Біля стіни вряд стояли три столика для іконопису. На столиках лежали заґрунтовані дошки, палітри, пензлики і олівці. Маріам навчала іконопису всіх бажаючих, це мистецтво опановували парафіяни різного віку, і чоловіки, і жінки. Перед кожним стояла копія однієї і тієї самої ікони Марії Єгипетської, але в кожного свята виглядала геть по-своєму.

Під час розмов з Маріам Гурій іноді з болісною заздрістю поглядав вбік тих початківців-іконописців. Кілька разів Маріам і йому пропонувала спробувати себе в цьому мистецтві, тим більше що знала зі слів Гурія про його художнє минуле. Він щоразу відмовлявся, переводячи бесіду на іншу тему.

Але якось він підійшов до столику, взяв зі склянки пензлик, підніс його до свого обличчя і раптом поцілував його гнучкий кінчик.

— От і добре. Нарешті. Я знала, що це рано чи пізно станеться, — сказала Маріам, не зводячи з нього очей. Вона намагалася зрозуміти, що зараз із ним відбувається і чому він ледь не тремтить від хвилювання.

***

Ремонтні роботи на «коптському подвір'ї» (так називав Гурій той храм з прибудовами) було закінчено. Але в обумовлені години, двічі на

тиждень, він приходив туди писати ікону. Траплялося, що у кімнаті разом із ним сиділи інші початківці-іконописці, а іноді він там залишався наодинці з Маріам.

День у день ікона відкривала Гурію свої неосяжні простори, впускаючи його у свої володіння...

Глава 7

Весняний Нью-Йорк швидко розквітав. Чи не на очах розквітали магнолії, вишнеvim та яблуневим цвітом укрилися сади та парки.

Фімка Ройзман святкував свою сорок першу весну. Дата хоча й не кругла, але заради неї було замовлено стіл у «Гамбринусі» — заокеанській філії однойменного славнозвісного одеського ресторану.

Фімка-Джеффри, хоча й американізувався, в душі залишався одеситом. Маючи багатий досвід знайомства з кухнями народів світу, зрештою він дійшов висновку, що немає кращої кухні, ніж одеська з її коронними стравами: фаршированою рибою, баклажанною ікрою і вареними раками до пива. Все це і багато чого іншого було замовлено у «Гамбринусі» і подавалося до столу.

Стіни ресторану прикрашали рибальські сітки та ринди, столи були у вигляді бочок, звучав одеський «шансон». Коротко кажучи, все відповідало найвищим стандартам імігрантського ресторану у Нью-Йорку, де аромат страв віддає легкою ностальгією.

Гурій також був серед запрошених. Їв салати, лушив раків. Загалом, нічого особливого, звичайні ресторанный посиденьки.

Незвичайною була зустріч: до зали увійшов ніхто інший, як Нікіта, власною персоною. Буває ж таке! І де? У Нью-Йорку! За тридев'ять земель від Одеси. Оце так!

Всі троє — Фімка, Гурій і Нікіта — земляки, бувші студенти одного інституту, стояли у центрі зали, ляскаючи одне одного по плечах. Повторювали неминуче в таких випадках: це ж треба... оце зустріч...

Нікіта був не один — з невеличкою галасливою компанією. Він якось за grubів, заматерів за ці роки. Голос його залишався такий же — прокурений, з іноді дзвінкими нотками. І сміх такий же — козячий. І такою ж незмінною залишилась ідеально поголена кругла голова, що нагадувала більярдний шар. Проте деяка впевненість і твердість з'явилися у його поставі і жестах. А на руках — нові татування.

Незабаром всі троє повернулися до своїх столів, домовившись потеревенити пізніше, часу ж бо ще — цілий вечір.

... — Да, братан, отак складається життя: сьогодні ти супермен, а завтра — кавалок гівна у Чорному морі, — ваговито промовив Нікіта, коли вони вийшли з Гурієм з ресторану на вулицю подихати свіжим повітрям.

Нікіта належав до того типу людей, котрі в свою балаканину полюбляють вставляти начебто мудрі фрази, як то «життя — російська рулетка», «доля всіх зламає», «початок може стати і кінцем», тощо.

З Гурієм він був відвертим. Та й кого йому соромитись? Чи замало вони з Греком наробили справ в Одесі? Чи замало вони пограбували галерей і артсалонів? Чи замало вибили грошей зі своїх жертв? Разом вони якось йшли по одній карній справі, сиділи у різних камерах під час слідства. Грек тоді тримався бійцем, нікого не здав.

Але з пограбуванням і рекетом районного масштабу покінчено, сплинув час кримінальної романтики. Нікіта нині працює на міжнародному рівні: через Одесу зручно переправляти закордон підроблений антикваріат. Можна вивозити через Туреччину або Єгипет. А можна через Болгарію чи Румунію. Візи туди не потрібні, митниці там слабенькі, можна дати хабаря. А звідти вже легше все переправити до Західної Європи чи до Штатів.

Власне, Нікіта займається контрабандою. Має тачку, грошву, повний вагон шльондр, хату прикупив. Словом, живе життя. «Так, звичайно, небезпечно. Але ж, сука, що поробиш? Бабло на халяву на дають». Нікіта відтягнув футболку, і Гурій побачив дві глибокі вогнестрільні рани на його правому плечі.

— Ось так, старий. Можна сказати, працюю за спеціальністю. А ти чим займаєшся? Шо? Красиш? Пишеш ікони? Ну-у, бро... То в тебе, дивлюсь, життя гірше за моє. Я ж думав, що ти живеш життя, а ти... І варто було заради цього їхати в Штати? Ти ж на ідіота не схожий, вибач за відвертість.

Крутячи у пальцях запальничку, Гурій мляво підтримував розмову. Пожалкував, що зараз поруч із ним Нікіта, а не хтось інший зі знайомих одеських художників.

А Нікіта базікав без упину:

— А бандюгана Грека Одеса ще довго буде пам'ятати. Якщо у місті відкриють музей бандитської слави, я перший відвалю бабла, щоби ім'я Грека вигравіювали на золотій табличці. Ось так, доля-сука будь-кого зламає. І тебе зламала, злила в каналізацію. А ікони, бро, може писать будь-хто, навіть я. Якщо порозумнішаєш і надумаєш до нас, у бізнес, дзвони, пиши коли завгодно. Якщо шо, замовлю за тебе

слівце. Нам перевірені люди потрібні, тим більше, з американськими ксівами і досвідом роботи. Ось номер моєї мобіли.

Глава 8

Кілька слів про рептилій у келії Маріам: ящірки в двох великих тераріумах їй дісталися у «спадок» від померлої дружини настоятеля цього храму. Зі всього було видно, що Маріам слідкує за ящірками з великим бажанням, знає, як з ними поводитись, і отримує від цього задоволення.

Вона підходила до тераріумів, обережно відсувала пластмасові кришки із вмонтованими в них яскравими лампами, потім з банки, що стояла поруч, виймала дрібку коників і кидала ящіркам. Ящірки налітали на коників і ковтали їх миттю.

— Їжте, ненажери. Але майте на увазі: скоро почнеться Великий Піст, тоді і вам теж доведеться поголодувати, — казала вона серйозним тоном.

Іноді вона виймала з тераріуму яку-небудь ящірку, клала її собі на руку і починала гладити. Ящірка, піднявши трохи голову, закривала очі, наче від насолоди.

— Не знав, що у ящірок є мозок, — якось зауважив Гурій, спостерігаючи, як блаженствує ящірка на руці у Маріам.

— Щоб відчувати, що тебе люблять, мозок не потрібний, — відповіла Маріам.

Вони зараз були у кімнаті самі, і Гурій вирішив провести «експеримент». Він дістав з тераріуму ще одну ящірку і, злегка стиснувши її у кулаку, — так, щоб не задушити — підійшов до

столику, за яким писав ікону. Послабив хватку, випускаючи ящірку на передпліччя своєї зігнутої руки. Але ящірка, не втримавшись, зісковзнула з неї і впала на стіл. Стрімко промчала по столу, по олівцях та пензликах, і швидко видерлася на дошку з недописаною іконою. Заклякла на краю дошки, звісивши хвіст.

Гурій пильно вдивлявся в неї. Ящірка залишалася абсолютно нерухомою, лише на горлі в неї від дихання ледь помітно ворушилася шкіра. І від цих ледь помітних слабких рухів Гурію раптом привиділось, що і жінка, зображена на іконі, теж поворухнулася, що вона зараз вийде до нього!

В нього запаморочилося в голові, по всьому тілі пробіг дивний холод. Він відступив на крок. Потім якось напружився, наче готуючись до стрибка чи удару. На його обличчі відобразилось сильне хвилювання, що вмить охопило його. Він раптом чудернацьки замахав піднятими руками, як зазвичай маше передніми лапами тварина. Потім рішуче взяв зі столу чистий аркуш паперу, прикріпив його кнопками до мольберту і почав робити якийсь ескіз олівцем.

Його рухи були різкими, але виваженими, наче задалегідь продуманими. Подекуди, відклавши олівець, Гурій якимись неприродними кроками ходив по кімнаті. Знову «бив лапами» у повітрі і мотав головою, навіть кілька разів загарчав. А потім знову брався за олівець, продовжуючи роботу над ескізом.

Він малював лева — молодого, розумного, прекрасного лева. Він не звертав уваги на Маріам, яка сиділа на стільці, забравшись на нього з ногами, і зачаровано спостерігала цей незвичайний процес творчості.

Дивлячись на виникаючий на її очах ескіз, Маріам все сильніше бажала, щоб Гурій написав і її. Так, її — як вона лежить поруч з цим

могутнім, красивим левом, гриву якого їй вже давно так хочеться погладити...

Глава 9

Його вже знали в храмі і деякі парафіяни і панотець авва Серапіон — дуже високий, мабуть, під два метри зростом, сивобородий, вдягнутий зазвичай у чорну, до підлоги, рясу. Якось авва Серапіон, глянувши на бороду Гурія, пожартував, що, можливо, у недалекому майбутньому їхні бороди будуть однакові не лише за довжиною, але й за кольором. І додав, що свою він у чорний фарбувати не збирається. А ще панотець подякував за роботу — йому чомусь особливо сподобались нові сходи і віконні рами. Він знав, що Гурій пише ікону, тому не дивувався його появленню тут.

Іноді Гурій приходив раніше встановленої години, а іноді Маріам була зайнята — то прибиранням приміщень, то справами в школі, де викладала коптську мову та історію. Просила Гурія почекати. Траплялось, що час писання ікони співпадав із дуже важливою службою у храмі, на якій Маріам обов'язково мала бути присутньою.

Одним словом, Гурій почав заходити до храму також, відвідуючи відправи.

За його спостереженнями у коптів служби божі чимось схожі на православні. Однак є і немало відмінностей. Скажімо, у коптському храмі всі обов'язково знімають взуття. Багато спільних церковних співів. Молільники, поклавши на себе хреста, цілують свої пальці з обох сторін, потім торкаються одне одного складеними човником долонями і після дотику також їх цілують.

Жінки — штиво у правому крилі, у косинках. Частіше сидять, упершись обличчям у спинку лавки, що попереду, і прикривши його рукою.

Панотець — у білому; розмахує кадилом так широко, так вправно, що воно літає над престолом, наче м'яч. Хоча, може бути, такий стиль кадіння — особливість авви Серапіона, котрий під час відправи зовні простий, майже безтурботний, але внутрішньо гранично зосереджений. Таке враження, наче дві людини в одній: внутрішня — самозаглиблена, і зовнішня — вільна, проста. Крокує широко по храму, розмахуючи кадилом, прикладає хрест до голів парафіян...

Сидячи на лавці, Гурій слухав ці сумні наспіви, вдихав пахощі. Чоловіки поруч простягали йому складені човником долоні, і Гурій у відповідь робив те саме. Ставав на коліна часто, дуже часто. Тривав Великий Піст, тому поклонів — земних і поясних — було багато.

Маріам сиділа в дальньому кутку праворуч, у жіночому крилі. Надовго завмирала, опустивши голову у хустці на спинку лавки, що попереду, прикривши обличчя рукою. Гурію здавалося, що вона плаче; йому чомусь хотілося побачити її заплакане обличчя...

Гурій згадував.

Згадував, як у дитинстві причащався Святих Дарів, на Різдво та Великдень. Як мама готувала його до сповіді. Казала, що янголи слухатимуть все, про що він розповість панотцю. А потім про це дізнається Бог. Якщо Гурій розповість про все-все, що зробив поганого і пообіцяє виправитись — янголи радітимуть. Але якщо він щось приховає — янголи і Бог будуть плакати.

Все це було настільки складно і настільки важливо, що, за порадою мами, Гурій записував все на папірчику, замотував той

папірчик у фольгу від цукерок і перед сном ховав під подушку або прив'язував мотузкою до спинки ліжка. Писав там про багато речей: про те, що вбив жука і «розібрав його на шматочки, аби подивитись, як він влаштований»; що знову розмалював у квартирі стіни фарбами і фломастерами, і хоча він не вважає це за гріх, але батьки чомусь гніваються. Іноді в кінці списку додавав і декілька лев'ячих проступків, плануючи розповісти панотцю і про гріхи Лева, котрий поруч із Гурієм також гірко плакав і зізнавався, що зжер мула, але більше такого не робитиме...

І йому іноді здавалося, що поруч, біля самого узголів'я, стоїть його дід Йонос. Як на фото у сімейному альбомі. Дід, який вийшов з катакомб, з того чорного гранітного каменю на кладовищі. Слухає онука, підказує, що додати до того списку. Гладить по голові теплою долонею. «Гурі, Гурі. Нехай благословить тебе Бог наш...»

А ще Гурій чомусь пригадав один епізод зі своєї давньої поїздки до Риму, ще в той благословенний час, коли він в Одесі займався живописом.

Він сидів біля колони на площі Святого Петра, неподалік від славнозвісного собору. Ноги в нього гули від довгого ходіння Вічним містом, від відвідування безлічі музеїв, соборів і стародавніх руїн. Поряд із ним на бруківку сів якийсь молодий бородань монах у рясі темно-горіхового кольору. Монах також притулився спиною до мармурової колони і стомлено простягнув взуті у шкіряні сандалії ноги. По всьому було видно, що вони гудуть від колосальних навантажень так само, як і в Гурія. Потім монах дістав з кишені ряси паляничку і почав годувати голубів, що злетілися до нього.

Розбалакалися (обидва пристойно володіли англійською). Монаха звали Даміан, він францисканець, приїхав у Вічне місто з Перуджі.

— Щоразу приїжджаю сюди, і щоразу переживаю справжнє потрясіння, — казав Даміан, відриваючи шматочки булки і кидаючи їх пташкам. — Знову і знову впевнююсь у тому, що лише смиренність врятує світ. Ось вам приклад: перед нами собор Святого Петра — один з найславетніших соборів на землі. Подивіться на цю чергу — кілька тисяч людей стоять зі світанку під палючим сонцем, щоби туди потрапити. І завтра, і післязавтра повториться та сама картина. А тепер задумайтесь: на честь кого названий цей собор, ця площа і ще сотні і тисячі інших соборів, площ і міст по всьому світі? На честь звичайного, малоосвіченого рибалки.

— Але ж апостол Петро відрікся від Христа, — задумливо промовив Гурій.

— Так, тричі відрікся. Але він же потім розкаявся і після цього став первоверховним апостолом. Милість Божа безкінечна...

Вони ще недовго поговорили і розсталися.

Здавалося б, випадкова зустріч, коротка розмова під голубине туркання, а от чомусь врізалася у пам'ять.

І зараз, слухаючи ці церковні співи на чужій йому коптській мові; стаючи на коліна разом із незнайомими йому чоловіками та жінками у чужому, по суті, для нього храмі; підставляючи голову під хрест, Гурій вперше передивлявся все своє життя.

Страшенно мерзенним і брудним бачив він зараз своє бандитське минуле. Виникали перед його очима люди зі скривленими від жаху обличчями. Люди, колись побиті ним, скалічені, відвезені на

«швидкій» до лікарень. І бачив перед собою Гурій чийсь полотно з чудовим живописом, які він знищив власними руками через муки заздрості, гордині, ненависті до себе. І згадував він жінок — повій, ресторанних дівиць, з якими поводився однаково: принижував, тягнув за собою у ще більшу розпусту.

І думав тепер Гурій: чому ж його, гидоту таку, Бог так жалів? Чому стільки разів відводив від нього кулю? Чому рятував від передозу? Від СНІДу? Від в'язниці?

І добрий дід Йонос, і янголи, і великі художники Відродження, і мама, і Лев, і монах Даміан, — всі зараз дивилися на нього. І розбещені ним жінки, і пограбовані ним та побиті люди, і їхні діти, і дружини, і Христос, — оточивши його, дивилися на нього, як він стояв на колінах, низько схиливши голову...

Глава 10

Так, багато чого змінювалося у житті Гурія, в тому числі і... Маріам. Все в ній тепер було наповнене жіночою ніжністю. Її обличчя, що раніше здавалося йому позбавленим витонченості, часто суворим, непомітно змінилося. Її темні очі, викривлений ніс, м'яко закруглене підборіддя — кожна рисочка тепер була напоєна солодкою знемогою. Її глибокі темні очі кликали, вабили, заворожували. Гурія все сильніше хвилював оливковий відтінок її шкіри.

Маріам була зворушливо прекрасна, коли, піднявшись навшипінки, запалювала лампади. Він не зводив з неї очей, коли вона, босоніж, ходила по своїй келії або трапезній, де готувала їжу і прибиралася. Він не міг відвести від неї погляду, коли вона, ставши на

колiна, годувала ящiрок. Широка, вiльного крою сукня, не приховувала її привабливої фiгури.

Вiн бачив, що i Марiам чекає вiд нього чогось, хвилюється без видимої причини; що пiд час роботи над iконою вона проводить з ним часу набагато бiльше, нiж з iншими своїми учнями; намагається зробити таким чином, щоб вiн залишався в її келiї довше i не йшов.

***

Одного дня, у серпнi, Марiам попросила його вiдвезти її до океану — вона скутила за хвилями, вiтром, пiском.

Гурiй обрав один далекий пляж, такий, як просила Марiам: щоби навколо мало людей, i нi гамору, нi барбекю.

Коли вони приїхали, на березi залишалося лише кiлька людей та й тi, вочевидь, збиралися уходити. За роки життя у Нью-Йорку Гурiй встиг полюбити той берег затоки, де, через вiддаленiсть вiд мiста, було завжди малоллюдно.

Марiам зняла туфлi i тепер ступала по пiску босонiж. Несла в однiй руцi туфлi, в iншiй — букетик зiбраних квітiв. Кiлька разiв пiднесла їх до обличчя. Раптово зупинилася:

— В нас бiля дому колись росли квітi. Вони пахнули так само, як цi... — i, зiтхнувши, пiшла вперед.

Сонце повiльно опускалося до небокраю. Над водою у пошуках поживи лiтали поодинокi чайки та альбатроси, але бiльшiсть птахiв вже грiлися у теплих пiщаних ямках.

Йодистий запах лоскотав нiздрi Гурiя, вiтер шарпав його довге волосся. Сидячи на пiску, вiн дивився на Марiам: вона, злегка

піднявши поділ довгої світло-сірої сукні, наблизилась до води. Взяла камінчик і кинула у воду. До неї злетілися чайки, мабуть, очікуючи, що зараз їх погодують.

Пересипаючи пісок з руки в руку, Гурій продовжував дивитися на Маріам.

Ось вона, відкинувши пасмо волосся, побігла по воді вздовж берега, вже не хвилюючись, що намочить сукню. Нахилившись, підняла краба і обережно віднесла назад на глибину. І чайки за нею летять, дурненькі, чекають, що вона кине їм щось на поживу, того ж краба.

Потім вона вилізла на камені молу і, простягнувши руки до західного сонця, на мить застигла. І так добре, мабуть, її ногам від прохолодних каменів. Чайки над нею кружляють і так горлають, що навіть до нього, до берега, долітають їхні крики.

— Ах, яка яскрава картина! — Пальці Гурія самі заворушилися, окреслюючи рамку. Він підняв руку і, примружившись, подумки помістив фігуру Маріам на молі у простір між своїми зігнутими великим і вказівним пальцем. — Обов'язково напишу її. — Потім, піднявшись і обтрусивши джинси, пішов до неї.

Вже сутеніло. Багряний палаючий краєчок сонця готувався зникнути за обрієм.

Маріам тепер стояла по щиколотки у воді, кидала туди камінці.

— Гарний вечір, — промовив він, зупинившись в неї за спиною.

— Так, чудовий, — вона різко повернулася до нього обличчям.

Гурій не встиг помітити, як сталося, що в нього полетіли бризки. Маріам, засміявшись, знову плеснула в нього водою.

— Ось воно як! — вигукнув він. Увійшовши у воду по коліна,

набрав повну жменю води і також бризнув у неї.

Вони почали навіжено обливати одне одного водою, супроводжуючи цю дитячу забавку скриками і сміхом.

... Маріам пригорнулася до нього. Гурій міцно обійняв її, почав цілувати мокре, солоне обличчя, шию.

— Кохай мене, цілуй! І тут цілуй, і тут... Раббах-дивар-ранам...

.....

Вони сиділи на теплому піску, на нічному безлюдному пляжі. На їхні голі плечі були накинуті будівельні спецівки, які Гурій приніс зі своєї припаркованої неподалік машини. Крізь монотонний гуркіт прибою іноді пробивався щебет птахів.

— Я на все життя запам'ятаю той день, коли ти стояв біля мольберту з олівцем у руці і малював лева. Пам'ятаєш?

— Так.

— О, це було для мене справжнім дивом. Я тоді зрозуміла, що люблю тебе. Слава Бох, я тебе люплю, — повторила Маріам ламаною українською.

Вона обережно доторкнулася до його волосся, провела рукою по його бороді, наче бажаючи впевнитись, що це не сон. Потім лягла на пісок, витягнувшись і піднявши руки до нічного неба:

— Знаєш, колись у дитинстві я часто вимислювала, що начебто я заблукала в пустелі. Лягала вдома на підлогу, закривала очі і уявляла, що бачу навколо гадюк, левів, орлів.

Слухаючи її, Гурій взяв у руку її стопу, обережно струсив з неї піщинки і почав розминати її пальці.

— А ще я хочу, щоби ти мене малював. Лише мене одну і нікого більше. Обіцяєш?

— Так.

— Я буду твоєю відданою дружиною і твоєю натурницею. Жодна жінка на землі не зможе бути для тебе кращою за мене натурницею. Чуєш? Твої картини виставлятимуться у найпрестижніших галереях. Ти мені віриш?

— Так, вірю.

Він підніс її стопу до свого обличчя і почав цілувати кінчики її пальців.

— Колись ти напишеш картину, як я стояла на молі і годувала чайок. Ти ж зрозумів, що я тобі позую, правда?

Звільнивши свою ногу з його рук, Маріам сіла. Раптом відштовхнулася руками від піску і піднялася. Стала перед Гурієм, скинувши з себе спецівку, залишившись повністю голою.

Наспівуючи якусь східну мелодію, вона почала ходити перед ним, виразно вихляючи стегнами і клацаючи пальцями, виконуючи якийсь танок. Підходила до Гурія зовсім близько і нахилившись, простягала до нього свої руки, звабливо рухаючи пальцями:

— Брах-рам, ба-раб-ха. Нумо, Гуре, нумо!

Гурій підтримав її гру: став карачки, почав повзати за Маріам по піску, кумедно рикаючи:

— P-p! P-p!

***

Наступного дня машина Гурія зупинилася неподалік від знайомого коптського храму. Він витягнув з багажнику дві великі щойно куплені валізи, щоб скласти туди речі Маріам.

... Маріам впустила його до кімнати. На здивування Гурія, він не побачив там очікуваного безладу, який зазвичай супроводжує збори перед від'їздом. Усе тут було на своїх звичних місцях: столики для писання ікон, поличка з книжками, розсунута ширма, за якою стояло ліжко. Словом, жодних змін.

Лише біля ікони Марії Єгипетської горіло чомусь багато свічок, і в кімнаті дуже пахтіло воском.

Маріам тримала на руках кицьку. Вона була спокійною, але виглядала втомленою. Дивилась на Гурія впритул.

— Я знала, чим це закінчиться. Мені казали, що я не повинна бачитись із тобою; і авва Серапіон казав це, і ігуменя, і всі решта. Але я нікого не слухала.

Гурій хотів щось сказати, але вона перебила:

— Я буду за це горіти у вогні. Бр-ра! Гх-рам, риш-хем... — перейшла на коптську. — Іди. Маєш забути все, що було вчора. Я все тобі набрехала, я тебе ніколи не кохала. Мені просто захотілося чоловіка, просто потрібно було трахнутись, неважливо з ким. Маєш забути мене. Іди...

— Ні. Я піду звідси лише з тобою, — він демонстративно кинув на підлогу валізи.

Так вони стояли мовчки один проти одного.

— Мрр-ря! — голосно нявкнула кицька, яку Маріам різким рухом скинула з рук.

— Добре, — відповіла спокійно, сердито зиркнувши очима.

Раптом відбулося щось незрозуміле, неосяжне. Маріам піднесла руки до свого обличчя і, не змінюючи виразу, мовчки стала сильно дряпати своє обличчя від чола — до низу, і по горлу. Її обличчя відразу

покрилося тонкими звивистими лініями порізів, з яких просочились крапельки крові.

— Іди, благаю тебе, іди. Або я роздеру себе до кісток.

***

Через кілька днів Гурій повернувся туди, але двері у келію Маріам було зачинено. Він стукав, смикав дверну ручку, але ніхто в кімнаті не відгукнувся.

— Вона поїхала до Єгипту, — сказав, підійшовши, авва Серапіон, впритул дивлячись на Гурія. В очах священика був докір. — Вона просила передати добі твою недописану ікону. Почекай мене тут, зараз я її принесу.

— А-а! — Гурій застогнав, наче від болю, притиснувши кулаки до очей.

Глава 11

Порожньо стало у світі. Гурій постійно чув її голос. Образ Маріам ввижався йому майже в кожній незнайомій жінці.

Він розумів, що вони з Маріам — з різних світів, пам'ятав її слова про те, що черниці заручені із Небесним Нареченим.

Так-так, все правильно, все вірно. Але ж Маріам не черниця! Вона послушниця — звичайна жінка, яка живе у монастирі. Сама ж неодноразово казала йому про те, що не прийняла чернецтво, мовляв, ще не гідна. Це означає, що ніяких обітниць вірності вона нікому не давала. Вона вільна сама розпоряджатися своєю долею!

І чому за стільки років вона не прийняла чернецтво? Могла, але не прийняла. Мабуть, боїться обірвати останню ниточку, що пов'язує її з нашим грішним світом. Не впевнена, що це дійсно її шлях — навіки закрити себе в монастирських стінах.

І взагалі, багато вона придумала про своє життя, прикрасила, нафантазувала! Не була вона ніякою блудницею, не танцювала ні в яких борделях, не знімала чоловіків на єгипетських курортах! Вже хто-хто, а Гурій колись з цією публікою був добряче знайомий.

Чи, може, вона насправді бажає стати святою, новою Марією Єгипетською? Хоче прославитись своєю святістю на весь світ?

Він знайшов електронну адресу того монастиря в Каїрі, де жила Маріам, написав туди листа на ім'я ігумені. Отримав суху, коротку відповідь, в якій ігуменя просила марно не турбувати сестру Маріам. «Йй, бідоласі, і без цього зараз важко. Будь ласка, не пишіть нам більше».

Він не здавався, у листах благав ігуменю, щоб вона дозволила Маріам відповідати йому хоча б раз на місяць, хоча б раз на півроку. Але більше не відповідала на його листи сувора ігуменя.

***

Вся його туга за Маріам виливалася у живописі. Він зображав її у різному антуражі і різних образах: біля розп'яття — черницею на колінах; біля дзеркала — із повзаючими по її тілу зміями; оголеною на молі, в оточенні чайок.

Ніколи раніше Гурій так розкуто не працював пензлем. Сміливо наносив на полотно мазки масляної фарби, кожна лінія була лаконічною, наповненою експресією.

Іноді, витерши ацетоновим розчином забруднені руки, Гурій підходив до недописаної ікони Марії Єгипетської, що стояла біля станку на книжній полиці. Дивився на смиренне і суворе обличчя великої святої. Він хрестився і, взявши ікону, торкався губами до зображення.

В такі хвилини він якось особливо відчував присутність Маріам — відчував гранично виразно, так, наче міг до неї доторкнутись. Маріам гладила його бороду, тихо наспівувала якусь безкінечну тужливу східну мелодію, позувала йому як прекрасна натурниця.

Глава 12

На Мангеттені, між Бродвеєм та П'ятою авеню, в районі 50-х – 60-х вулиць, знаходяться фешенебельні готелі, бутики світових брендів і дорогі магазини антикваріату та ювелірних прикрас. У розкішних готелях цього району зупиняються великі бізнесмени та політики; він — улюблене місце туристів, котрим подобається дивитись на дорогі речі в магазинах і перейняти відчуттям безкінечного свята «столиці світу». Якщо вам доведеться опинитись на Мангеттені, обов'язково візьміть таксі і відвідайте ці квартали, навіть якщо у вас в кишенях негусто.

Відносно нещодавно там відкрився новий художній салон, де виставлені на продаж картини, ювелірні прикраси та антикваріат. Відкриття пройшло з великою помпою, вражаючою навіть для Нью-

Йорка, який багато чого бачив на своєму віці: зібрався бомонд, були і представники міської влади. Преса рясніла інформацією про цю подію, на кількох каналах ТБ крутили рекламні ролики та інтерв'ю із власником салону, в метро, на автобусних зупинках і навіть в аеропорту — всюди замиготіла реклама «Russian Modern Art». Таку назву для салону, кажуть, придумав сам власник — містер Філіп.

Ім'я власника «Russian Modern Art» було оточене різноманітними чутками і легендами. Ніхто достеменно не знав, звідки цей містер Філіп узявся, хто він такий, а головне — звідки в нього стільки грошей?

Оренда приміщення в цій частині Мангеттена коштує напевне сто тисяч доларів на місяць. А рекламний щит в аеропорту «Кеннеді»?!. Ви що — жартуєте? Хіба це можливо — розміщувати на рік рекламний щит в аеропорту JFK? Та за такі гроші можна нагодувати і вдягти населення якоїсь голодної країни!

І взагалі: чим він займається, цей містер Філіп? В інтерв'ю пресі він називав себе «меценатом і покровителем муз». За його власними словами, він заробив гроші на біржі Вол-стріт та на аукціонних угодах. А тепер, мовляв, бажає послужити не мамоні, а мистецтву, прикрасивши Нью-Йорк ще однією галереєю, а до того ж і познайомити американців із кращими роботами сучасних російських живописців.

Щоправда, балакали, що всі його слова про меценатство і муз — порожнє базікання, а насправді він — таємний агент Кремля, співробітник ФСБ у званні полковника, якого закинули у нью-йоркський артсвіт для створення агентурних каналів в американському істеблішменті. Ще ходили чутки, що він великий мафіозі, що в «Russian Modern Art» вкладено криваві гроші. А весь цей галас із

галереєю він затіяв лише заради того, щоб завести зв'язки з міською владою і легалізувати свої «брудні» мафіозні капітали.

Що з цього правда, а що брехня, ми впевнено сказати не можемо. Яких лише наклепів іноді не нагромаджують на порядних російських бізнесменів!

***

— О'кей, хлопче, вважай, що ти народився під щасливою зіркою. Тобі пощастило, що зустрів мене. Ти мені чимось подобаєшся, мабуть, своєю бородою, — гладкий чоловік років п'ятдесяти п'яти у чорному елегантному костюмі і білій сорочці сидів навпроти Гурія у шкіряному кріслі.

Його м'ясисте обличчя було гладенько поголене, під довгим, рівним і гострим, схожим на дзьоб носом розташувалася щіточка акуратно підстрижених вусиків. Світло-русяве пряме волосся було коротко підстрижене і зачесано набік. Він виглядав би випеченим сибаритом, але цьому заважав важкий погляд його темних очей — нерухомих, як у холодного слизького полоза.

— Твою черницю ми завтра виставимо у другій залі, за тридцять кусків. І другу твою картину — Покутницю Магдалину зі зміями — я також купую. Теж за тридцять кусків. О'кей? — замислившись, містер Філіп підніс до носу кулак і глибоко вдихнув, від чого його плечі під піджаком підвелись, а важкий тулуб ще сильніше роздувся.

Потім він відсунув шухляду столу і почав виймати звідти пачки новеньких сотень.

— Це твій аванс, — він акуратно склав гроші невисоким

стосиком і підсунув його до Гурія. — Тут п'ять кусків. Перерахуй. Коли картини будуть продані, отримаєш ще стільки ж. Контракт у менеджера. Якщо щось не влаштовує, можеш відразу уходити, щоб я не витрачав час. Таких убогих невизнаних геніїв у Нью-Йорку — хоч греблю гати. Нишпорять, наче голодні шакали. Ваша художня братія — пробач мене, повнісіньке лайно. Навіть художники з іменем ладні лизати мої туфлі.

Задзвонив мобільник на столі. Чоловік, скрививши обличчя, натиснув пальцем на екран, відмінивши дзвінок:

— Шумяков. Все йому замало, хоче мені знову запхати когось. За тебе бабки він вже отримав.

Гурій мовчки вислухав ці образливі слова. Але, за великим рахунком, це нечувана удача: дві його картини будуть виставлені у артсалоні, у самому серці Мангеттена!

— А ти, хлопче, що, гроші не любиш? — несподівано спитав містер Філіп, тому що за весь час їхньої розмови Гурій жодного разу не поглянув на пачки грошей, що лежали перед ним. І це не могло не викликати у містера Філіпа невдаване здивування.

— Чому ж, люблю, — Гурій згріб гроші зі столу, спритно затиснув дві пачки між пальцями і почав звичним жестом перераховувати купюри; відразу стало зрозуміло, що в минулі часи йому доводилося мати справу з великими сумами готівки і доводилось її швидко рахувати.

— Добре, хлопче. Малюй свою бабу і надалі і приноси мені. Красиві баби користуються попитом у всі часи.

***

Прошло небагато часу, і Гурій побачив, що за натурою містер Філіп — справжній російський хам, а за манерою ведіння справ — бізнесмен-хижак. Цей тип галеристів Гурій добре знав ще по тих часах, коли займався живописом в Одесі. Щоправда, розмах у містера Філіпа був незрівнянно вищий. При цьому він мав ще і гарний художній смак, вмів відрізнити справжнє мистецтво від підробки, і це в їхніх стосунках зіграло визначальну роль.

Вісім картин Гурія були продані, і дві нових мали виставити на продаж найближчим часом. Його картини висіли вже не в дальньому кутку останньої зали в салоні, біля пожежного виходу, а ближче до центру, до картин сучасних російських художників, чії імена відомі. Помітно збільшився і розмір його гонорару — стос стодоларових купюр став куди вищий за той, перший, і перераховувати отримані гроші Гурію доводилось трохи довше, ніж тоді. Салон «Russian Modern Art» підписав з ним контракт на ексклюзивне право продавати принти з його картин. Умови контракту, щоправда, були грабіжницькими, і був він складений таким чином, що Гурію ця угода навряд чи обіцяла доходи.

Він залишив роботу маляра у реставраційній фірмі. Жив у колишній квартирі, але зняв і окрему майстерню.

Звичайно, він був радий. Але голова його не крутилася від успіху, вірніше, крутилася, але не до такого ступеню, аби все забути. Він як і раніше чекав на Маріам, чекав на листа від неї, чекав на її повернення. Зароблені від продажу картин гроші витрачав дуже економно, розраховуючи, що вони можуть знадобитись, коли Маріам повернеться. Він чекав на диво. Уявляв собі, що одного разу прийде

додому, підніметься по сходах, і вона — біля його порогу. Або в один прекрасний день він зазирне в електронну скриньку, а там лист від неї, з монастирю. Або хтось з тої коптської церкви подзвонить на його мобільник.

Дива, одначе, не відбувалось. Диво відкладалося на невизначений термін. Дива взагалі могло не статися.

Іноді Гурія охоплювала така сильна туга за Маріам, наче як би вона померла. Він все частіше бачив її уві сні — померлою, лежить на підлозі в порожній кімнаті або у пустелі на піску. Прокинувшись і нашвидкуруч вдягнувшись, він сідав за кермо своєї машини і серед ночі навіщось їхав до тієї коптської церкви. Там у всіх вікнах світло було вимкнено, двері зачинено. Потинявшись навколо будівлі і позітхавши, він повертався додому.

Глава 13

Одного вечора він повернувся зі студії додому, роздратований після невдалої спроби почати нову картину. Підійшовши до книжкової полицки, він зупинив погляд на недописаній іконі Марії Єгипетської, що там стояла. Його охопили ще більші роздратування і злість. Під бородою заграли жовна.

— Все через тебе! Якби не ти, Маріам була би зі мною! — Не знаходячи більше слів, він розлючено засопів.

У холі будинка, де жив Гурій, знаходилось вікно з широким довгим підвіконням. На це підвіконня мешканці іноді викладали непотрібні їм, але у гарному стані домашнє начиння, одяг, компакт-диски тощо.

Гурій зняв з полички ікону Марії Єгипетської, спустився по сходах і поклав її на це підвіконня в холі. І повернувся додому.

Вночі він погано спав, снилися жахи. Вчергове прокинувшись, він раптом подумав, що дарма погарячкував, що потрібно спуститись і забрати ікону назад. Він піднявся. Але замість того, щоб піти за іконою, дістав з холодильника бляшанку холодного пива, випив і ліг спати.

А наступного ранку, виходячи з будинку, помітив, що ікони на тому підвіконні нема — її хтось забрав.

***

І з цього дня щось почало змінюватись в його живописі. Ні, на полотнах була та ж жінка — Маріам, у різних образах. Картини були виконані у чудовій, ледь не бездоганній техніці. Але зникли глибина і теплота. Жінка на картинах була холодною, якими б яскравими та соковитими мазками Гурій не намагався її оживити.

Він поступово перейшов на «чисту еротику», писав свою героїню виключно оголеною, сподіваючись таким чином добитись ефекту. Його картини ставали все простішими за задумом і біднішими за змістом. Скажімо, задумав написати рабиню у давньоримському цирку, котра годує у кліті лева, але чомусь почав малювати оголену дівку з бляшанкою пива на мотоциклі «Харлей-Девидсон».

Чуття художника нещадно підказувало йому, що це ніяка не чиста еротика, а звичайна непристойна мазанина. І летіли на підлогу розірвані аркуші паперу, і ламалися навпіл у його руках олівці і дорогі

пензлі. І мазки масляної фарби зрізалися з полотна металевою лопаткою, і падали на підлогу шматочки різнокольорового бруду.

Маріам вже не являлася йому у сновидіннях. Її образ став розпливчастим і далеким, наче не існував ніколи. Гурію тепер доводилося користуватися послугами звичайних натурниць.

***

— Скільки разів тебе просили, коз-зел, не набридати містеру Філіпу! Ти що, російської мови не розумієш?! Він же тобі сказав, що йому твоя мазанина більше не потрібна, — заломивши йому руки за спину, Гурія вели до дверей два мурла-охоронця.

— Він мені винен бабки за картини, десять тисяч баксів, — хрипів Гурій, намагаючись висмикнути руку.

Йому майже вдалося видертись, але один з охоронців схопив його ззаду за волосся і міцно потягнув, а інший здавив Гурію горло:

— Ти що, гнидо, не розумієш, із ким маєш справу? Ти маєш справу із серйозним бізнесменом, меценатом. А ти хто? Ти — чмо болотяне.

Вони вже стояли біля зовнішніх дверей салону. Один з охоронців потягнув дверну ручку на себе:

— Запам'ятай: ще раз прийдеш сюди зі своєю мазаниною або будеш набридати дзвінками шефу — викличемо поліцію. І поїдеш гріти американські нари. Думаєш, ми не знаємо, хто ти? Все знаємо, все перевірили. Ти ще у своїй сраній Одесі не відсидів за свої витівки, коз-зел!

І охоронці виштовхали Гурія на вулицю.

***

Нікіта тримав металеву ложку над вогником запальнички. Уважно дивився, як у закипаючій воді на дні ложки швидко розчиняється сірий порошок.

Два шприці вже були витягнуті з целофанових упаковок і, ще порожні, лежали на столі.

Гурій сидів навпроти Нікіти, спостерігаючи за тим, як той загасив запальничку і поклав у ложку ватку-фільтр. Узяв шприц і почав повільно всмоктувати в нього через ватку мутнувату рідину. Все це Нікіта робив мовчки, наче боявся, що будь-яке зайве вимовлене слово порушить священний ритуал. Воно й зрозуміло: один необережний рух — і безцінний розчин розлито, і — все пропало.

За вікнами сіявся мрякою похмурий листопадовий дощ. Вони сиділи в кімнаті Гурія, де всюди валялися пляшки з-під горілки та пива, на підлозі — зламані пензлі, використані презервативи, чийсь губна помада і косметички. У кутку кімнати купою піднімалися розірвані полотна.

— О'к-кей, — наповнивши шприц, Нікіта відкинувся у кріслі. Гостро подивився на вміст у прозорому циліндрику. — Все ж таки Америка — цивілізована країна, кожний колеться лише своїм шприцом. У нас, в Одесі, пацани, як і раніше, варять макову соломку у каstrулях і шприци пускають по колу, жодних санітарних норм. Саме тому половина Одеси хворіє на СНІД. І всім на це плювати. Дикуни. До речі, пам'ятаєш Валеру Троглодита? Нещодавно його знайшли з простреленою головою у під'їзді власного будинку. Ось так, життя —

російська рулетка, сьогодні повезло, а завтра... Добре, Греку, досить теревенити, час зайнятися справою.

Нікіта дрібно здригається і, закривши очі, повільно штовхає поршень шприца. Рот його відкритий. По його спині і ногам, напевне, зараз розтікається благодатне тепло. І спокій, тиша, безкрайня тиша сходять до нього в серце.

Відірвавши погляд від Нікіти, Гурій «готує розчин», потім затягує джгут на своїй зігнутій руці. Бере шприц. Раптом наче бачить перед собою жінку у чорній хустці. Жінка плаче, молиться, хоче вирвати в нього шприц. Він чує знайомий голос біля самого вуха: «Брах-рам, Гурі, ба-раб-ха...»

— Ти молодець, бро, що подзвонив мені, до того ж дуже вчасно, — говорить Нікіта, закурюючи. — Отже: справа дуже крута. З нашого одеського музею західного і східного мистецтва викрадений «Поцілунок Іуди» Караваджіо, там ця картина висіла на другому поверсі, пам'ятаєш? Досі дивуюсь, чому ми не взяли того Караваджіо ще десять років тому. Замовник — у Німеччині. Зараз наші люди картину перевозять у Болгарію. Там, на кордоні, ми їх маємо зустріти і відвезти картину замовнику у Німеччину. Потім нам скажуть, що робити далі. Ти чуєш мене?

Гурій киває. Він торкається пальцем гострого кінчика голки. Він ані на мить не сумнівається, що зараз разом із цим уколом обірветься остання ниточка, що пов'язує його зі світом нормальних людей. І тоді вже більше не вистачить ні його сил, ні волі, щоби зупинитись.

— Бро, вгадай, хто нас вивів на замовника? — запитує Нікіта. — Хазяїн «Рашен Модерн Арт», так-так, той самий Філіп, який купував в тебе за безцінь картини і продавав їх у десять разів дорожче.

Прикидаєш? Цей Філіп — рідкісна мерзота, я про нього дещо знаю. Колись розповім тобі. Я взагалі підозрюю, що Філіп і є реальним замовником Караваджіо, а той замовник у Німеччині — підставний. Філіп потім переправить ту картину з Німеччини до Штатів і продасть її комусь у приватну колекцію.

Нікіта повільно підносить цигарку до губ і, навіть не затагнувшись, так само повільно забирає її від розкритого роту:

— Агов, ти чого чекаєш? Героїн стигне. Прокрутимо справу, отримаєш гарні бабки, купиш собі хату, тачку, тьолку. Будеш жити життя. Встромляй, Греку, не пожалкуєш, пішло воно все на хер...

Епілог

Худий як тріска, зі сколотими руками, з абсцесами на шиї, у подраних джинсах і футболці, ходив Гурій пустелею. Його виснажене обличчя витягнулось, запалі щоки покривала брудна борода, довге нечесане волосся звисало до плечей. Очі його здавалися величезними, точніше, це були не очі, а дві темні глибокі ями. Від його отруєного опіумом тіла і спітнілого одягу неймовірно смерділо.

Скільки днів він провів у пустелі, Гурій не пам'ятав і знати не бажав. Навіть не пам'ятав, у якому готелі Єгипту він залишив свої речі. Все це нині не мало для нього жодного значення.

Сонце палило пустелю. Яскраве світло заливало схили величних тисячолітніх гір, мовчазних свідків нікчемної людської історії, історії нападів, розбою та безкінечних війн.

У багатстві відтінків, у строгості ліній відкривали гори свої безкраї володіння. Білий пісок поступався місцем темній масткій

багнуці, нашарованій на скелі. Гурій часто зісковзував, скочувався донизу схилом і потім лежав, ледь ворущачись, відчуваючи, що його ослаблене серце не витримає таких навантажень і дихання ось-ось обірветься. Проходив крізь ущелини, де ненадовго сідав на курну каменисту дорогу, аби перепочити у затінку. Іноді стояв біля самого краєчку прірви, над крутими урвищами, де один невірний крок міг утягнути його вниз.

Кілька разів йому траплялися порожні бляшанки з-під пепсі-коли і подрані коши, мабуть, кинуті бедуїнами. Якось він здаля побачив їхній табір: люди у довгих чорних балахонах і з покритими головами ходили біля великих чорних наметів. Біля них стояло кілька легкових автомобілів, табором бігали діти. На ближніх пагорбах лежали верблюди і паслися кози.

Але не пішов до бедуїнів Гурій. Не їх він шукав, і не вони йому були потрібні.

У своєму останньому листі, після багатьох його прохань, ігуменя монастиря у Каїрі неочікувано повідомила йому, що Маріам самовільно залишила монастир і пішла невідомо куди. «Жодних відомостей про її нинішнє місцеперебування я не маю».

Невідомо куди? Гурій не сумнівався, що Маріам пішла в пустелю, аби здійснити подвиг мовчання, про що вона давно мріяла і що збиралася виконати. Вона зараз тут, у пустелі, і він знайде її.

Вночі він лежав на землі, біля якої-небудь ще теплої скелі. Зіщулившись, підібгавши ноги до животу, як миршаве котеня. Дрижав. Але варто йому було закрити очі, відразу ж перед ним виникали митники, пачки доларів, стрілянина, кров... Від цих видінь він

нестямно кричав, ставав на коліна і рив багнюку вже давно розідраними пальцями.

Якось на світанку, коли він чи то засинав, чи то просинався, почув він дивне шарудіння. Це шаруділи священницькі ризи. Дід Йонос, у повному уборі, вийшов з одеських катакомб і наблизився до Гурія.

— Здрастуй, синку, — сказав дід. — Ось ти, нарешті, і повернувся. Я так довго на тебе чекав. Піднімайся-но, піднімайся, — дід допоміг йому встати.

Рука його була дуже легкою і, в той же час, міцною, твердою. Він поцілував Гурія в щоку. Потім взяв маленький помазок і обмакнув його у срібне горнятко з елеєм:

— В ім'я Отця і Сина і Святого Духа, — промовив дід грецькою.

Тепле, духмяне масло після дотику помазка рясно полилося по чолу Гурія, по щоках, закрапало на груди. Він хотів щось сказати, але всі слова вже наче були ним сказані.

— Слава нашому Господу, що привів тебе, — сказав дід Йонос і перехрестився. Його зап'ястки, що виглянули з-під широких рукавів, були в крові від кайданків.

І зник дідусь Йонос, точніше, не зник, а наче відійшов у бік, став оподалік, готовий йти слідом за Гурієм, лагідно посміхаючись у бороду.

А ввечері крейдяні гори ставали попелистими. І важко було видиратися на схили, тому що ноги Гурія були слабкими, і не було за що схопитись невірною рукою.

І коли він полетів до якоїсь глибокої ями і відчув, що в нього більше немає сил піднятися, знову почувся шерхіт тканини. І вийшов

до нього з повітря монах Даміан, у довгій рясі, переперезаний у поясі мотузкою, і з каптуром на голові. Монах підняв Гурія і, посміхнувшись, повів його нагору, крутим схилом, наче рівною дорогою.

— Колись у Римі ми зустрілись біля собору Святого Петра і годували пташок, пам'ятаєш? Ми тоді розмовляли про смирення і покаяння, про те, що Бог пробачає будь-який гріх кожному грішнику, хто покався. Пробачає і щедро нагороджує, — сказав Даміан італійською, але Гурій розумів кожне слово. — А я помер від раку минулого року. Але ж смерті немає. У Бога всі живі.

Вони піднялися на високу гору. Даміан дивився на схід, де в темному небі прорізувалась червона смуга сходу сонця.

А потім прийшла мати. Гладила його по голові. Цілувала. І повторювала: «Синочок, Гурочко, піднімайся...» І він відчував на своєму гнійному обпеченому обличчі її теплі живильні сльози.

— Так, матінко, так. Зараз, тільки не плач, не плач, — благав він її.

На рівнині він зривав травинки і жував, висмоктуючи з них крапельки вологи.

Недовго з ним ішов авва Серапіон, довжелезний і худий, широко крокуючи, весело розмахуючи кадилом. Говорив коптською про те, що ось тепер у Гурія борода теж вся сива і волосся теж сиве.

— Любов все пробачає, всьому вірить, на все сподівається... — наспівував авва Серапіон, а Гурій йому підспівував.

І дивним здавався цей висохлий, брудний бородатий чоловік, що блукав пустелею день і ніч і співав псалми. Наче повернулися часи давніх відлюдників, котрі кочували пустелями всього християнського

сходу Римської імперії і спали на землі, і славили Бога своїми співами...

.....

Він сидів, втуливши в неї погляд байдужих, збожеволілих очей. Вона лежала на піску, неподалік від однієї з печер у горі. Обличчям на схід, зі складеними на грудях руками. Біля її голови на піску були написані якісь літери, але їх вже так замело піском, що не можна було розгледіти.

Темна, протерта в багатьох місцях волосяниця з верблюжої вовни прикривала її обпечене, горіхового кольору тіло. Її руки нижче ліктів і ноги від колін донизу були висушені сонцем до самих кісток. Шкіра на шиї і обличчі була в товстих складках і зморшках. Власне, це було не обличчя, а вичинена сонцем маска з висušеним коротким носом, що видавався вперед. Між відкритими губами зяяла тріщина рота. Коротке волосся вицвіло до попелястого кольору.

Ніщо в цій мумії не нагадувало Маріам. Може бути, це була мумія іншої жінки. Адже Маріам — не єдина жінка на землі, яка за якихось причин могла опинитись в цій пустелі і там закінчити свій земний шлях. Але смертельно втомлений, ледь не галюцинуючий, змучений безсонням і голодом, Гурій не припускав інакшої думки. Він був впевнений, що перед ним — Маріам, що Бог привів його сюди саме задля того, щоб він віддав її тіло землі.

Неподалік сиділа ящірка. На волосяницю померлої іноді заплигували коники, і ящірка наче чекала зручної нагоди, щоб на них напасти.

Гурій наблизив до ящірки руку, і та раптом видерлась на його долоню. Ненадовго завмерла, потім зістрибнула на пісок і побігла туди, до віє вітер і кричать голодні гієни.

Гурій думав про останні дні Маріам. Льодяний холод вночі, нестерпна спека вдень. Хижі звірі, отруйні змії. Чи не забагато цього для однієї маленької жінки? Найсмирнішої і наймужнішої жінки на Землі...

Він дістав з кишені запальничку і свічку. Прикриваючи долонями від вітру, запалив свічку і поставив її біля приголов'я померлої. Але вітер відразу ж її задув. Тоді Гурій підібрав якийсь камінь, поставив його як заслін. І знову спалахнув вогник.

Він вирішив: коли догорить свічка, він віддасть тіло Маріам землі — це єдине і останнє, що він має зробити. Потім він ляже поруч, біля її могили, і вже не вставатиме. Він помре біля Маріам, далеко від світу, якому подарував так мало прекрасного, але приніс так багато горя...

Йому захотілося, щоб все це сталося чимшвидше. Очікування, поки догорить свічка, копання ями і віддання тіла землі здавались йому обтяжливим обов'язком, який він мав виконати.

Сонце поступово заходило за горизонт, порізаний горами. Нарешті свічка догоріла. Гурій став навколішки і почав рити яму. Пальцями, ліктями і уламком якогось дерева, що валявся неподалік, вигрібав твердий пісок. Потім заліз в яму і вже звідти викидав пісок. Очі його боліли від піску і куряви і майже нічого не бачили.

Коли яма стала достатньо глибокою, він видерся нагору. Хотів спочатку опустити тіло жінки в яму, але не зміг. Боявся доторкнутися

до нього. Боявся, що воно розсиплеться від першого ж дотику. У відчаї, не знаючи, що робити, Гурій впав на пісок і завив.

Він не пам'ятав, скільки минуло часу. Раптом привиділось — в нього над головою щось дзеленькнуло. Злегенька так, як дзенькає ланцюжок. І дивно повіяло пахощами. І якісь чоловічі голоси зазвучали над ним.

Він підняв голову. Над тілом покійної стояли два священники і чернець. Дід Йонос у блакитних ризах занурював помазок у елей і помазував ним чоло покійної, її скроні та груди. Монах Даміан читав молитви. Авва Серапіон, у довгій білій хламиді, розмахував кадилом. Також зосереджено дивився на померлу.

... Вони співали над нею псалми, то окремо, то разом.

Злагоджено і велично звучали їхні голоси під цим безкрайнім західнім небом. «Упокій, Господи, душу померлої раби Тво-о-є-ї...» — співали три голоси, і до них приєднувалися нові і нові, на всіх мовах...

Крізь сльози, по-новому прозрівши, Гурій бачив, як складки і зморшки на тілі померлої повільно розгладжуються, шкіра її світлішає, а навколо голови виникає світіння — золоте із зеленкуватим відтінком. Світіння розливалось навкруги і, пронизуючи чисто все, піднімалося до неба...

***

Вранці сонце зійшло над пустелею. Біля однієї гори було видно невисокий, свіжонасипаний горбочок. Нікого там вже не було. Лише ящірка сиділа неподалік, підстерігаючи сарану.

А Гурій наближався до якогось арабського селища. Йдучи, він то рикав і робив всім тілом рухи, зображуючи лева, що ставав на задні лапи, то водив пальцями у повітрі, начебто малюючи щось на невидимому полотні.

***

Приблизно через тиждень після цих подій Гурій вийшов з аеропорту «Кеннеді» у Нью-Йорку, взяв таксі і поїхав додому. (Свою сумку з речами і портмоне, які він залишив в каїрському готелі, він зрештою знайшов.)

Після величної мовчазної пустелі Нью-Йорк здавався Гурію абсолютно нереальним, містичним містом: потік машин, реклами, хмарочоси, гуркотнеча...

Втім, вся ця гуркотнеча не сягала слуху Гурія. У його вухах лишень переливчасто дзеленчав ланцюжок кадила і звучали янгольські голоси: «Любов все пробачає, всьому вірить. Любов ніколи не припиняє... Смерті немає, адже у Бога всі живі». Це ж правда, правда!

Таксі зупинилося біля будинку, де жив Гурій. Заплативши таксисту, він витягнув з багажника валізу, зайшов у під'їзд і неспішно почав підніматись на третій поверх до своєї квартири. Здолав останні сходи і...

Маріам сиділа на верхній сходинці, притулившись до стіни. Спала. Спала кумедно так — трохи відкривши рота і звисивши голову набік.